

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ У ПРОМИСЛОВІСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

STRUCTURAL CHANGES IN THE INDUSTRY OF UKRAINE DURING THE CONDITIONS OF WAR

Досліджено зміни у структурі промисловості України, які відбулись після повномасштабного військового вторгнення росії на територію України. Виокремлено сектори промисловості, частка яких у промисловій структурі значно змінилась. Зазначено, що металургія стала одним із секторів промисловості, що зазнав найбільших втрат внаслідок війни. Натомість, відбувся приріст у промисловій структурі таких видів діяльності, як постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря, виготовлення виробів з деревини, виробництво фармацевтичної продукції і текстильне виробництво. Досліджено структурні зміни у промисловій продукції реалізованій за межі країни. Встановлено критичні напрями промислового виробництва в Україні і зазначено перспективи розвитку промислового потенціалу у сучасних умовах.

Ключові слова: промисловість, переробна промисловість, промислова структура, обсяг реалізованої продукції, обсяг реалізованої продукції за межі країни.

Changes in the structure of Ukraine's industry that took place after the full-scale military invasion of Russia on the territory of Ukraine were studied. Sectors of industry whose share in the industrial structure has changed significantly have been singled out. It is noted that metallurgy became one of the sectors of industry that suffered the greatest losses as a result of the war. The conducted analysis shows that a significant share of metallurgical enterprises is located in the war zone. This caused a decrease in the volume of metallurgical industrial production for 2022 by 54.59%. The reduction in the volume of individual productions led to structural changes in the industry of Ukraine. Therefore, we can draw conclusions about the growing role of the supply of electricity, gas, steam and air conditioning in the industrial structure. As for the processing industry, against the background of emerging trends, the production of food, beverages and tobacco products, manufacture of wood products, paper production and printing activities, textile production, production of clothing, leather, leather products and other materials occupy an increasingly significant position. Taking into account the fact that our country has a well-developed raw material potential for these areas of processing, it is possible to assert positive prospects for the further development of the indicated segments of industry. However, over the last year, the dynamics of the volume of sold products was negative in all segments of the industry, except for textile production, production of clothes, leather, leather products and other materials. Structural changes in industrial products sold outside the country were studied. Critical directions of industrial production in Ukraine and possible prospects for the development of industrial potential in modern conditions have been established. We can generalize that the modern structural changes in the industry of Ukraine, on the one hand, arose under the influence of the war and are negative, since our country has lost powerful industries. And, on the other hand, despite the difficult political and economic situation of our country, the potential for new opportunities is developing.

Key words: industry, processing industry, industrial structure, volume of products sold, volume of products sold abroad.

УДК 330.3; 338.4

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct79-3>

Ляховська О.В.

к.е.н., с.н.с. відділу проблем реального сектора економіки регіонів, Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»

Liahovska Olena

State Institution «Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of NAS of Ukraine»

Постановка проблеми. Промисловість – це ключовий сектор для економіки України. В сучасних умовах політико-економічної нестабільності в країні відбулись значні зміни у структурі промислового виробництва. Зокрема, в результаті війни було знищено багато виробництв, підприємств і різного роду інфраструктурних об'єктів, відбулась міграція населення (зокрема, за кордон, що зумовило відтік кваліфікованих кадрів), ускладнилась логістика, загострились ризики фінансової стабільності та інше. Всі ці та інші фактори мали вплив на формування промислового потенціалу України. Відтак, метою статті є аналіз структурних змін у промисловості України за останні роки і визначення критичних, а також, перспективних напрямів розвитку промислового потенціалу України у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Промисловий сектор України відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності, фінансової безпеки і подальшого розвитку. Тому, питання аналізу промисловості і виявлення шляхів промислового розвитку в сучасних умовах є

актуальними і широко досліджуваними. Відтак, аналіз переробної промисловості України та шляхи зростання її конкурентоспроможності висвітлені у працях О.М. Житник, С.Ю. Кулакова, І.В. Міняйленко [1], Ярмус С. [2], Герасименко А.В. [3], Щадило М. [4] та інших науковців.

Постановка завдання. Сучасне політико-економічне становище нашої країни вимагає пошуку шляхів ефективного функціонування і розвитку в нових умовах. Військовий час вимагає детального аналізу змін, які вже відбулись у промисловості України, дослідження найбільш проблемних аспектів і, водночас, окреслення перспективних напрямів розвитку.

Мета даного дослідження – визначення структурних змін і промисловості України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна значно вплинула на промисловий розвиток України. Зокрема, внаслідок повномасштабного військового вторгнення росії на територію України у 2022 році різко знизився обсяг реалізованої промислової продукції – на 21,67% у порівнянні з

2021 роком. Доцільно зазначити, що до 2022 року спостерігалась позитивна динаміка росту промислового виробництва (за 2014–2019 роки обсяг реалізованої промислової продукції зріс у 3 рази). На фоні загального зниження промислового потенціалу, можна виокремити ті сегменти, які практично занепали, але і ті, на яких негативні політико-економічні чинники вплинули найменше.

У таблиці 1 визначено структуру реалізованої промислової продукції України за видами діяльності за 2014–2023 роки.

Доцільно відмітити окремі змінами, які відбулись у структурі реалізованої промислової продукції за 2014–2023 роки, були: зниження частки переробної промисловості у структурі на 11,70 в.п.; зростання частки постачання електроенергії, газу,

Таблиця 1

Структура реалізованої промислової продукції України за видами діяльності, %

Промислове виробництво	Код КВЕД	2014	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення, в.п.			
									2022-2021	2023-2022	2023-2021	2023-2014
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	В	12,85	15,18	15,92	14,29	16,06	14,16	11,70	-1,90	-2,46	-4,36	-1,15
Переробна промисловість, в т.ч.:	С	67,70	65,25	64,39	64,61	61,30	53,56	56,00	-7,75	2,44	-5,3	-11,70
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	10–12	21,33	20,10	21,38	23,04	18,94	21,19	22,40	2,26	1,21	3,46	1,07
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	13–15	0,84	0,96	1,00	0,96	0,79	1,09	1,30	0,31	0,21	0,51	0,46
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	16–18	3,36	3,42	3,42	3,45	3,28	3,70	3,50	0,42	-0,2	0,22	0,14
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	19	3,68	3,88	2,89	2,33	2,89	2,02	1,40	-0,87	-0,62	-1,49	-2,28
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	20	3,92	2,73	2,91	2,84	2,93	2,14	2,00	-0,79	-0,14	-0,93	-1,92
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	21	1,20	1,36	1,47	1,65	1,36	1,47	1,60	0,11	0,13	0,24	0,4
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	22, 23	4,72	5,25	5,72	6,30	5,71	4,43	5,40	-1,28	0,97	-0,31	0,68
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	24, 25	19,03	18,49	15,93	14,98	17,84	10,36	9,50	-7,47	-0,86	-8,34	-9,53
Машинобудування	26–30	7,87	7,26	7,58	6,98	5,71	5,44	6,90	-0,27	1,46	1,19	-0,97
Виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин та устаткування	31–33	1,75	1,78	2,10	2,09	1,86	1,71	2,00	-0,15	0,29	0,14	0,25
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	18,16	18,55	18,47	19,69	21,51	31,09	31,20	9,58	0,11	9,69	13,04
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	1,29	1,02	1,22	1,41	1,13	1,20	1,10	0,07	-0,1	-0,03	-0,19

Джерело: обчислено автором за даними Державної служби статистики України [5]

пари та кондиційованого повітря на 13,04 в.п. Поряд із незначними коливаннями у структурі промисловості України за 2014-2021 роки, ці зміни були досить ґрунтовними.

Можемо зазначити, що основною причиною таких структурних коливань був вплив війни на території України. Відтак, внаслідок військових дій було практично знищено металургійне виробництво, зокрема, зруйновано ПрАТ “Металургійний комбінат “Азовсталь” і ПрАТ “Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча”, які виробляли близько 20% продукції металургії України. Окрім цього, більшість металургійних виробництв України зосереджені у регіонах, де активно ведуться бойові дії (близько 80% металургійних підприємств знаходяться у Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях [6], що негативно вплинуло на їх діяльність. Як наслідок, частка металургії у промисловості України знизилась за 2014–2022 роки на 8,67 в.п. Якщо за 2014–2021 роки обсяг реалізованої продукції металургії становив від 14,98% до 19,03% промислового виробництва України, то у 2022 році її частка знизилась до 10,36%. Загалом, динаміка металургійного виробництва за останній два роки була негативною, обсяг реалізованої продукції у цьому секторі на 51,39%.

Окрім за 2014–2023 роки зменшилась частка у структурі промисловості: машинобудівного виробництва (на 8,33 в.п.), виробництва хімічних речовин і хімічної продукції (на 0,9 в.п.), виробництво коксу і продуктів нафтопереробки (на 1,46 в.п.).

Натомість, за останні роки значно зросли обсяги реалізованої продукції постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – за 2014–2022 роки вказаний показник зріс у 4 рази, за 2021–2023 роки темп приросту також був позитивним і становив 32,21%. Відтак, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря зайняло найбільшу частку у промисловому виробництві України. У обсязі реалізованої промислової продукції у 2023 році цей сектор промисловості становив 31,2% (проти 18,16% – у 2014 році). Відтак частка вказаного виробництва у промисловій структурі за 2021–2023 роки зросла на 9,69 в.п.

Відповідно до структурних змін у виробництві і реалізації продукції, змінилась структура промислової продукції реалізованої за межі країни (таблиця 2).

Відтак, металургійне виробництво в Україні займало найбільшу частку у реалізованій промисловій продукції за кордон – у 2014 році 39,95%, а зменшення обсягів його виробництва спричинило зниження частки у структурі промисловості у 2022 році до 25,86% (на 14,09 в.п.). Схожі тенденції спостерігались щодо частки машинобудування у структурі реалізованої промислової продукції за кордон – частка цього сегменту зменшилась

з 15,74% у 2022 році до 11,27% у 2022 році (на 4,7 в.п.). Проте, можемо відмітити вагомий приріст обсягів реалізованої за межі країни харчової продукції, напоїв і тютюнових виробів – з 13,33 % у 2014 році, до 28,54% у 2022 році (зростання на 15,21 в.п.). Проте, цей приріст був поступовим впродовж аналізованого періоду.

Для визначення, як зміни у виробництві промислової продукції вплинули на обсяги її реалізації за межі країни, визначимо частку продукції реалізованої за межі країни у загальному обсязі реалізованої промислової продукції (таблиця 3).

Більше 20% промислової продукції України було реалізовано за кордон впродовж останніх років. До прикладу, у 2014 році – вказаний показник становив 27,02%, у 2020 році – 28,62%, у 2021 році – 28,35%. З початку повномасштабної війни в Україні (2022 р.) значно знизилась частка промислової продукції реалізованої за кордон – на 6,96 в.п. в порівнянні з 2014 роком і на 8,28 в.п. в порівнянні з 2021 роком.

Доцільно зазначити, що у реалізованої продукції металургії впродовж 2014–2022 років реалізована продукція за межі країни становила більше половини. Поряд із негативною динамікою розвитку цього виду промислового виробництва в Україні у 2022 році, можна зазначити і зменшення обсягів реалізації продукції за кордон (за 2021–2022 роки на 61,58%). Водночас, частка реалізованої продукції за кордон у загальному обсязі реалізованої металургійної продукції зменшилась за 2022 рік на 9,25 в.п.

Реалізація за межі країни також займало значну частку від реалізованої продукції машинобудування (у 2014 році – 54,06%, у 2021 році – 45,02%, у 2022 році – 41,59%), проте зменшення цього показника впродовж 2014–2022 років було динамічним і за останній рік становило 3,43 в.п., а за весь аналізований період (2014–2022 роки) – 12,47 в.п.

Натомість, можемо зазначити позитивні тенденції до приросту реалізації за кордон харчової продукції – за 2014–2022 роки на 273,98%, виробів із деревини – на 205,41%, виробництво основних фармацевтичних продуктів і препаратів – на 207,70%, виробництва меблів – на 132,15%. Відтак, на фоні позитивної динаміки, зросла і частка цієї продукції у промисловій продукції реалізованої за межі країни: харчової продукції – за 2014–2022 роки на 15,21 в.п., виробів із деревини – на 3,17 в.п., виробництво основних фармацевтичних продуктів і препаратів – на 0,48 в.п., виробництва меблів – на 0,47 в.п.

Висновки з проведеного дослідження. На основі проведеного аналізу, можемо зробити висновки про значні втрати у промисловості, які були пов'язані із війною (про це свідчить динаміка виробництв за останній рік). Зокрема, це

Таблиця 2

Структура обсягу промислової продукції реалізованої за межі країни, %

Промислове виробництво	Код КВЕД	2014	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення, в.п.	
								2022-2014	2022-2021
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	13,72	12,48	15,05	17,70	18,09	13,88	0,17	-4,20
Переробна промисловість	C	86,10	87,13	84,63	81,96	81,70	85,15	-0,95	3,45
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	10-12	13,33	19,84	21,46	23,73	20,02	28,54	15,21	8,52
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	13-15	1,32	1,52	1,51	1,41	1,18	1,92	0,60	0,74
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	16-18	4,24	4,63	4,64	4,43	4,42	7,40	3,17	2,99
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	19	0,87	0,88	0,90	0,52	0,85	0,72	-0,15	-0,13
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	20	4,92	3,08	3,10	2,51	3,31	2,16	-2,76	-1,14
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	21	0,63	0,58	0,68	0,76	0,65	1,11	0,48	0,46
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	22, 23	2,86	2,75	3,00	3,15	2,86	3,18	0,33	0,32
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	24, 25	39,95	40,17	35,07	31,96	37,34	25,86	-14,09	-11,48
Машинобудування	26-30	15,74	11,61	12,08	11,34	9,06	11,27	-4,47	2,20
Виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин та устаткування	31-33	2,25	2,06	2,19	2,16	2,02	2,98	0,74	0,97
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	0,14	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	0,04	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д

Джерело: обчислено автором за даними Державної служби статистики України [5]

металургія, яка практично повністю була зосереджена у регіонах, які найбільше постраждали від бойових дій. Окрім цього, значно знизилось виробництво коксу і продуктів нафтопереробки, хімічних речовин і хімічної продукції, виробництво гумових і пластмасових виробів. Загалом, за останній рік динаміка обсягу реалізованої продукції була негативною у всіх сегментах промисловості, окрім текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів.

Скорочення обсягів окремих виробництв призвів до структурних змін у промисловості України. Відтак, можемо зробити висновки про зростання ролі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря у промисловій структурі. Щодо переробної промисловості, то на фоні тенденцій що склались все значнішу позицію займає виробництво продуктів харчування, напоїв та тютюнових виробів, виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність, текстильне виробництво, виробництво

одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів. Зважаючи на те, що в нашій країні добре розвинутий сировинний потенціал для цих напрямів переробки, то можна стверджувати про позитивні перспективи для подальшого розвитку вказаних сегментів промисловості.

Проаналізовано динаміку та структуру продукції реалізованої за межі країни, на основі чого можна сказати про прямо пропорційні тенденції відносно скорочення виробництва продукції.

Можна узагальнити, що сучасні структурні зміни в промисловості України, з однієї сторони, виникли під впливом війни і є негативними, оскільки наша країна втратила потужні виробництва. А, з другої, незважаючи на складне політико-економічне становище нашої держави, розвивається потенціал до нових можливостей. Зокрема, зростає ефективність переробки продукції, тобто все більшу частку у промисловій структурі займає продукція з повним циклом переробки (харчові продукти, виробництво одягу, вироби з деревини тощо).

Частка продукції реалізованої за межі країни у промисловій продукції, %

Промислове виробництво	Код КВЕД	2014	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення, в.п.	
								2022-2014	2022-2021
Промисловість	В+С+D+E	27,02	27,19	26,17	28,62	28,35	20,08	-6,95	-8,28
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	В	28,85	22,35	24,75	35,45	31,93	19,69	-9,16	-12,24
Переробна промисловість	С	34,37	36,30	34,40	36,31	37,79	31,92	-2,44	-5,87
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	10–12	16,89	26,84	26,26	29,47	29,98	27,03	10,14	-2,94
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	13–15	42,39	42,95	39,79	42,09	42,54	35,25	-7,14	-7,28
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	16–18	34,10	36,75	35,52	36,76	38,16	40,20	6,10	2,04
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	19	6,36	6,17	8,18	6,40	8,36	7,17	0,81	-1,20
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	20	33,95	30,68	27,88	25,31	32,00	20,33	-13,62	-11,67
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	21	14,19	11,59	12,09	13,12	13,50	15,18	0,99	1,68
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	22, 23	16,35	14,25	13,73	14,33	14,20	14,43	-1,92	0,22
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	24, 25	56,72	59,06	57,63	61,06	59,36	50,11	-6,62	-9,25
Машинобудування	26–30	54,06	43,50	41,69	46,52	45,02	41,59	-12,47	-3,43
Виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин та устаткування	31–33	34,59	31,46	27,22	29,66	30,70	34,97	0,38	4,27
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	0,21	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н/д	н/д
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	0,86	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н/д	н/д

Джерело: обчислено автором за даними Державної служби статистики України [5]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Житник О.М., Кулакова С.Ю., Міняйленко О.В. Аналіз переробної промисловості України та шляхи зростання її конкурентоспроможності. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-18>.

2. Ярмус С. Структура інноваційного потенціалу промислових підприємств України. *Наукові перспективи*. 2024. (2 (44)). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2\(44\)-982-995](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2(44)-982-995)

3. Герасименко А.В. Фінансово-економічний розвиток промислових підприємств в сучасних реаліях України. *Науковий погляд: економіка та управління*. № 1 (81) / 2023. С. 162–171. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/spui/handle/123456789/5409>

4. Щадило М. Основні загрози конкурентоспроможності промислового підприємства в умовах воєнного стану. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. (1 (7)). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-1\(7\)-106-112](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-1(7)-106-112)

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Ляховська О. Особливості функціонування найбільших підприємств металургійної промисловості України під час війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2180>

REFERENCES:

1. Zhytnyk O.M., Kulakova S.YU., Minyaylenko O.V. (2024) Analiz pererobnoyi promyslovosti Ukrayiny ta shlyakhy zrostannya yiyi konkurentospromozhnosti [Analysis of the processing industry of Ukraine and ways of increasing its competitiveness]. *Economy and society*, vol. 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-18>.

2. Yarmus S. (2024) Struktura innovatsiynoho potentsialu promyslovykh pidpryyemstv Ukrayiny [Structure of innovative potential of industrial enter-

prises of Ukraine]. *Scientific perspectives*, (2 (44)). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2\(44\)-982-995](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2(44)-982-995)

3. Gerasimenko A. (2023) Finansovo-ekonomichnyy rozvytok promyslovykh pidpryyemstv v suchasnykh realiyakh Ukrayiny [Financial and economic development of industrial enterprises in modern realities of Ukraine]. *Scientific view: economics and management*, vol. 1 (81), pp. 162–171. Available at: <http://biblio.umf.dp.ua/jspui/handle/123456789/5409>

4. Shchydilo M. (2023) Osnovni zahrozy konkurentospromozhnosti promyslovoho pidpryyemstva v umovakh voyennoho stanu [The main threats to the competitiveness of an industrial enterprise in the conditions

of martial law]. *Current issues in modern science*, vol. (1 (7)). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-1\(7\)-106-112](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-1(7)-106-112)

5. State Statistics Service of Ukraine (2023) Official site of the State Statistics Service of Ukraine. <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Liakhovska, O. (2023) Osoblyvosti funktsionuvannya naybil'shykh pidpryyemstv metalurhiynoyi promyslovosti Ukrayiny pid chas viyny [Features of the functioning of the largest enterprises of the metallurgical industry of Ukraine during the war]. *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-86>